

janja, ki bodo v korist stanu, šoli, domovini in državi.

Uvodoma sem omenil, da ne prinašam nič novega; učiteljstvo se je kulturno udeleževalo in ima namen tudi v bodoče delati za kulturni napredek svojega naroda. Si novi, hčere smo svojega naroda in s ponosom lahko trdimo, da je do vseh kulturno-političnih pridobitev pomagalo svojemu narodu ne v zadnji vrsti učiteljstvo. Ne bom našteval vseh pridobitev in preokretov v našem javnem življenju, naj opozorim le na dva izredno važna dogodka, med katerima je minulo 70 let in ki sta za preokret v kulturnem življenju našega naroda odločilnega pomena.

Prvi dogodek je iz leta 1848., ko so v dneh marčne revolucije želeli nekateri za povzdigo naše narodnosti vneti Slovenci, da bi se kranjska dežela, slovenski del koroške in štajerske dežele, slovensko Istrijansko in Goriško v en narod zedinili.

Drugi dogodek pa je iz leta 1918., ko so se zastopniki troimenega naroda Srbov, Hrvatov in Slovencev zbrali v Beogradu v narodni skupščini in soglasno sklenili, da se kot sinovi enega naroda ujedinijo v eno državo kraljevino SHS pod vladjo kralja Petra I. Karadjordjevića, Velikega Osvoboditelja.

Sedemdeset let od dunajske želje nekaterih vnetih Slovencev, da bi bili Slovenci en narod, pa do svečane proklamacije narodnega in državnega edinstva v Beogradu. Kako kratka doba, ali koliko nesebičnega, požrtvovalnega kulturnega dela, a tudi koliko trpljenja, žrtve, bede, pomanjkanja, krvi! Med obema zgodovinskima dogodkoma so preganjanja, polne ječe, vislice, Suhi bazar, Albanija, dobrovoljstvo — a vse je prepleteno z narodno pesmijo, ki je narod podžigala, da je vztrajal, da je zmagal.

Ko so leta 1848. želeli nekateri zavedni Slovenci na Dunaju »Zedinjeno Slovenijo«, »so neki presviti Gospod na Dunaju razodeli, da ni nikakor dovelj, da taka vošila le nekateri iskreni domorodci na znanje dajo, ampak te vošila morajo edini glas vseh tistih ljudstev biti, ki imajo v tako novo zavezo stopiti. Ljudstvo mora govoriti, mora želje na znanje dati, da se ne sili h kaki reči, h kateri morebiti nagnjenja nima.«

To je bil dober nauk. Tedanji voditelji Slovencev so sprevideli, da sami brez ljudstva ne pomenijo mnogo in da narod, ki ni prosvetljen, ne more doseči političnih uspehov. Odločili so se za prosvetno delo med narodom in leta 1848. so se položili temelji slovenskega narodnega življenja, o katerem pred marcem tega leta skoro ni moglo biti govora. Ustanavljati so se pričela društva: »Slovenija« na Dunaju in v Gradcu, Ljubljansko slovensko društvo, Goriško slavonsko bralno društvo, Tržaški slavonski

zbor, Celovško slovensko društvo. Sledilo je Celje, Idrija, Maribor itd. Prirejale so se besede, gledališke igre; slovenščina je pričela dobivati veljavo; slovenska pesem se je začela veselo glasiti po vsej slovenski zemlji. Imena učiteljev Potočnika, Praprotnika, leg Maška in Fleišmana so v neposredni zvezi s širjenjem slovenske pesmi in z začetki narodno-prosvetnega dela pri nas. Pesmi: »Ko dan se zaznava«, »Bratje v kolo se vstopimo«, »Beseda sladka domovina«, »Bodi zdrava domovina«, »Domovina mili kraj«, »Slovenec sem«, so prebile led v narodnem življenju Slovencev, so vzbujale narodno zavest po vseh naših krajih. Za bralnimi društvi — so prišle čitalnice (zveze s Hrvati), za čitalnicami Sokol, za besedami, prireditvami v sobah in na odrih pa tabo, ri, veliki shodi na prostem. Slovenska narodna zavest se je razširila med najširšimi sloji. Ni večjega kraja, kjer bi ne imeli ali pevsko, bralno, dramatično ali kako drugo izobraževalno društvo.

In kdo je vse to delo vodil, se nesebično žrtvoval za vzgojo naroda? Bil je to slovenski učitelj. Opravljal je narodno prosvetno delo ali na prošnjo drugih narodnih voditeljev, ali iz lastne iniciative, ker je čutil v sebi, da je za to delo poklican, ker je ljubil svoj narod in mu želel boljše bodočnost v svobodi in napredku. Uspehi, ki jih je dosegal naš narod v nacionalni in gospodarski politiki, so bili uspehi nesebičnega in iz ljubezni porojenega kulturnega dela učiteljstva med svojim narodom.

Največji nacionalno politični uspeh, ki so ga dosegli Slovenci z brati Hrvati in Srbi, seveda ne le s prosvetnim delom med narodom, ali bi ga brez tega težko, je narodno in državno edinstvo, proklamirano leta 1918. v narodni skupščini v Beogradu. To je brez dvoma; kajti o tem dvomiti bi se reklo dvomiti o preganjanjih, prenaplajenih ječah, vislicah, Suhem bazerju, dobrovoljstvu in Albaniji, bi se reklo dvomiti o naši narodni pesmi.

Ne omenjam torej tega zgodovinskega dejstva, da bi morebiti hotel znova načeti debato o narodnem in državnem edinstvu, temveč ga omenjam zato, da pokazem na nov položaj v nacionalnem življenju Slovencev, ko so se združili z brati Hrvati in Srbi v nacionalno enoto, iz katere so nekdo izšli ali bolje bili od nje odtrgani in da stavi vprašanje: Ali je danes, ko imamo Slovenci svojo nacionalno državo, še potrebno, da učiteljstvo vrši prosvetno delo med narodom?

Ni dvoma o tem, kaj ne? Kakor nekoč, bomo tudi danes rekli: mi ljubimo svoj narod, mu želimo boljše bodočnosti in čutimo v sebi, da smo za to delo poklicani in smo vselej pripravljeni žrtvovati svoje skromne moči za napredek, prosveto in svobodo svojega naroda. (Dalje prih.)

„Orjuna“ in UJU.

(Ponatiskujemo članek iz »Orjuna« od J. D. pod naslovom »Malo odgovora«.)

Že je izgledalo, da ostrina medsebojnih odnosov v učiteljskih vrstah vsaj delno popusti, ko je neki tovariš smatral potrebnim, da iznese v nacionalističnem glasilu članka, ki moreta to razdvojenost le ojačati; kajti javnost bi si mogla ustvariti mnenje, da se vse orjunaško misleče učiteljstvo grupira v vrstah novosnovanega »Edinstva«, med tem ko bi v UJU nacionalno misleči učitelj skoroda ne imel več mesta. Ne glede na dejstvo, da je bilo vsestranskega razglabljanja in prekanja izdatno preveč in ne upoštevajoč, da bi pričakovali od tovariša Orjuna malo več nego drzne trditve kruhorbocev na račun deklaracij, je vendarle potrebno, da tudi učitelj-Orjunaši, ki nam je UJU matica našega organiziranega življenja, izpregovorimo svojo jasno in odločno besedo.

Načelo narodnega in državnega edinstva nam je, temeljni cilj in program našega dela. Ne uveljavljamo tega načela radi uradnega položaja, temveč zgolj iz lastne iniciative, ker vidimo v edinstvu, bratski ljubavi in vseobčji poštenosti najjačje jamstvo sreče, tako našega jugoslovenskega naroda, kakor drage nam Jugoslavije. Od tega našega principa nas ne odmakne nihče in na tej bazi delujemo.

50 let deške meščanske šole v Krškem.

Krško je imelo pred petdesetimi leti že svojo osnovno šolo, katere početki segajo v 16. stoletje. V sredini tega stoletja (leta 1551.) je ustanovil v Krškem Adam Bohorič, učni in vzgojni zavod za sinove dolenjskega plemstva. Do pričetka 19. stoletja se je imeenovala šola mestna trivijalna šola, po letu 1803. je dobila ime ljudska šola in pouk so prevzeli posvetni učitelji. Leta 1875. je bila razširjena v dvorazrednico, leta 1876. v tri-razrednico in leta 1877. v štirirazrednico. Leta 1877. se je preselila ljudska šola iz svojega starega poslopja v novo dograjeno dvonadstropno poslopje, ki ga je dal sezidati za osnovno in meščansko šolo na lastne stroške blagopokojni g. M. Hočevar.

Gospod M. Hočevar je izprevidel potrebo višje organiziranega učnega zavoda za Posavje, kjer bi lahko nadaljevali šolanje marljivi in nadarjeni učenci osnovnih šol iz Krškega, Leskovca, Vidma in Rajhenburga. Odločil se je za ustanovitev deške meščanske šole. Pobudo za ta sklep mu je dal kranjski deželni šolski zakon z dne 19. aprila 1873, ki je zahteval, da se mora ustanoviti po možnosti v vsakem šolskem okraju meščanska šola.

Ker ni bilo prvo leto za otvoritev I. razreda dovolj učencev, se je otvoril ta razred šele v šolskem letu 1878./79. Postopoma sta se otvorila naslednji dve šolski leti še II. in III. razred. S šolskim letom 1903./04. se je otvoril IV. razred. Za kritje stroškov tega razreda je podarila gospa Hočevarjeva takratnemu okrajnemu šolskemu svetu vsoto 60.000 kron.

Prvi ravnatelj zavoda je bil g. Ivan Lapažne, ki je opravljal to službo 28 let do svoje upokojitve leta 1906., drugi je bil g. dr. Tomaž Romih do leta 1922., tretji ravnatelj šole je Josip Vutkovič. Zanimivo je, da še živita oba prva ravnatelja v Krškem kot upokojenca, prvi opravlja ravnateljske posle pri okrajni posojilnici, drugi pa ravnateljske posle pri občinski hranilnici. Na meščanski šoli je službovala dolga vrsta učiteljev (35 po številu), ki so bili tekom časa izvečine poklicani iz te šole na višja službena mesta. Na šoli so službovali trije absolventi univerze, in sicer g. Ferdinand Seidl, g. dr. Tom. Romih in g. dr. Roštohar. Ravnatelji so postali sledeči učitelji krške meščanske šole: Bezljaj, dr. Romih, Brinar, Magerl, Marinček, Hočevar, Zavrl, Vutkovič, Mikolič in Gaspari. V teku petdesetih let je poučevalo verouk na zavodu 9 veroučiteljev. Učencev in učenk je bilo v posameznih razredih v vsej dobi 4874.

dejansko misel edinstva. Naši tovariši se spoznavajo, sklepajo vezi, si postajajo prijatelji, se zanimajo za prosvetne razmere v posameznih delih države in kujejo... Ni razlike ali si Srb, Slovenec, Hrvat; musliman ali katolik, pristaša te ali one stranke. Vsi so si edini — da jih tarejo in teže iste brige. Mar to ni najlepši dokaz edinstva. Ne gostobesednega in kletavega, temveč pravega delavnega edinstva.

Izgovor, da bi bilo samo ljubljansko poverništvo na stališču, ki onemogočuje, da bi bilo vse slovensko učiteljstvo združeno pri njem, tudi ne drži. Vsakemu članu je zajamčena absolutna svoboda mišljenja in delovanja; torej se ne more čutiti oviran nihče. Prav izprašuje tovariš Gačnik: »Čemu smo potem Sokoli. Orjunaši, člani SDS?« Ako so vse te organizacije še premal dokaz učiteljevega mišljenja, se vidi, da nekaterim ne gre več do pravega edinstva, temveč se nadačuje kampanja le zato,

Uredba o krajevnih in oblastnih šolskih odborih za osnovne in meščanske šole.*

Člen 1. Pooblaščen s členom 148. finančnega zakona za leto 1927./1928., predpisujem nastopno uredbo o ustanovitvi krajevnih in oblastnih šolskih odborov za osnovne in meščanske šole v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Člen 2. A. — Krajevni šolski odbor obstoji v vsakem kraju, kjer je osnovna ali meščanska šola. V Beogradu ima vsak šolski okoliš svoj krajevni šolski odbor (glej člen 14. te uredbe).

Člen 3. Krajevni šolski odbor sestavljajo:

- a) predsednik politične občine (župan, načelnik, glavar, knez) ali njegov namestnik (član opštinskega suda ali občinskega odbora);
- b) upravitelj osnovne šole, ki je obenem zapisnikar tega šolskega odbora;
- c) občinski zdravnik in občinski inženjer, če sta na sedežu krajevnega šolskega odbora; in
- d) pet pismenih članov, ki naj bodo po možnosti obenem občinski odborniki v raznih krajih, iz katerih je dotična šolska občina sestavljena.

V krajih, kjer je sedež sreskega šolskega nadzorništva, spadajo v krajevni šolski odbor tudi sreski šolski nadzornik, upravitelj meščanske šole, upravitelj učiteljskega in rektor višje pedagoške šole. V krajih, kjer ni učiteljskega, spada v krajevni šolski odbor direktor gimnazije (realke), če je ta šola v kraju.

* »Službene Novine kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca« z dne 7. maja 1927., št. 100/XXV.

Splošne vesti.

— Komunikacije izvršnega odbora UJU. K uredbi o disciplinskih sodiščih je izdal izvršni odbor UJU svoj komunikacije, v katerem konstatira: 1. Da se je ta odlok izdelal brez zaslivanja Glavnega prosvetnega sveta in Učiteljskega združenja. 2. Da ta uredba ne odgovarja pričakovanju učiteljstva, ker je bila izdelana prehitro in brez poznavanja pogojev, pod katerimi se razvija življenje učiteljstva. 3. Učiteljstvo s svojim vestnim in prizanim delom ni zaslužilo, da se na pram njemu podvzemajo posebne mere, od katerih je izvežeto vse ostalo državno uradništvo in to celo preje nego je sprejet šolski zakon za vso državo, ki bo vseboval tudi disciplinsko postopanje napram učiteljstvu. 4. Sedanja sestava disciplinskih sodišč, kjer ima večino administrativno osebje, je nasprotno osnovnim pravnim principom in duhu uradniškega zakona, ki ima v upravnih sodiščih in državnem svetu najboljšo garancijo za sodno neodvisnost. 5. Da je dana neposrednim predstojnikom prevelika moč, ker smejo kaznovati ne le z ukorom, temveč tudi z denarno kaznijo in celo s premeštitvijo. 6. Prizadeti so po uredbi tudi upokojenci, ki pa nimajo pravice voliti sodnikov, ne imeti svojega predstavnika. Nadalje navaja še druge pomanjkljivosti te uredbe in apelira na merodajne faktorje, da to uredbo zamenjajo ali pa prelože do definitivne rešitve šolskega zakona.

— Nove kmetijske šole v naši državi. V naši agrarni državi imamo vsega 20 kmetijskih šol, med tem ko jih ima industrijska Čehoslovaška 200. Od naših 20 šol je 13 dvorazrednih in 7 enorazrednih. Od 33 oblasti v naši državi ima ena dve kmetijski šoli, 18 oblasti po eno, a 14 oblasti nima niti ene. — Poljedelsko ministrstvo je dobilo z letoš-

da se učiteljstvo obdrži v razkolu — v splošnih strank.

Smatra kot pogrešno, da so nekateri učitelji nacionalisti zapustili UJU. S tem so se sami izolirali, ker jim ne bo podana možnost, da svojo jugoslovensko ideologijo uveljavljajo v okviru Unije. Ne morejo so odločevati pri zgradbi naše organizacije. Kljub idealnemu orjunaškemu mišljenju so šli — in vrgli puško v koruzo.

Abstenenca je slaba taktika in tudi izstopišči bodo prišli do tega spoznanja.

UJU pa bo skrbela i v naprej za dobrobit celokupnega našega stanu ter skušala priključiti svojem krogu do zadnjega tovariša naše zemlje. S tem pa bo ustvarila najmočnejšo fronto jugoslovenstva. Sila razmer pa bo tudi današnje zavirale prehitela in brezdomno je, da bomo prej ali slej imeli organizacijo vsega državnega namješčenstva sploh.

Če je več oseb, ki spadajo po položaju v ta krajevni šolski odbor, spada vanj tudi oni, ki je najstarejši po činu.

Člen 4. Člane šolskega odbora, razen tistih, ki spadajo vanj po položaju, izvoli odbor politične občine za ono dobo, za katero je tudi občinski odbor izvoljen.

Izpraznjena mesta se popolnjujejo v enem mesecu tako, kakor je predpisano s členom 2. te uredbe.

Člen 5. Predsednik krajevnega šolskega odbora je redoma predsednik politične občine (župan), v katere okolišje je šola. Blagajnik ne sme biti obenem zapisnikar krajevnega šolskega odbora.

Člen 6. Seje krajevnega šolskega odbora se vrše redoma enkrat na mesec na vabilo njegovega predsednika ali predsednikovega namestnika, drugače pa, kadar se pokaže potreba.

Seja se mora sklicati pismeno, če to zahteva tretjina odborskih članov ali šolski upravitelj; zahteva se pošlje predsedniku odbora, če pa ji ta ne ugodí, sporoči sklicatelji stvar šolskemu nadzorniku v nadaljnje postopanje.

Člani se sklicujejo na seje s pismenim vabilom, v katerem se mora označiti tudi dnevni red napovedane seje. Na sejo se morajo sklicati vsi člani in vsi se morajo odzvati. Sklepi so polnoveljavni, če je prisotnih nad polovico celokupnega števila članov; sklepa se z večino glasov prisotnih članov. (Dalje prih.)

njim proračunom toliko kreditov, da bodo osnovalo že tekom letošnjega proračunskega leta deset novih kmetijskih šol, in to v Ljubljani, mariborski, zetski, požarevački, timočki, šumadijski, užički, kosovski, niški in skopski oblasti. Poleg tega je sklenilo poljedelsko ministrstvo otvoriti v najbližji bodočnosti še 11 kmetijskih šol za ostale oblasti. Za ljubljansko oblast bo osnovana kmetijska šola v Škofji Loki, a za mariborsko v Rakičanu (Prekmurje).

— Izplačevanje zaostankov učiteljem. Kot poročajo listi je odredilo finančno ministrstvo izplačilo zaostankov na prejemkih učiteljem na podlagi partije 55. Prosvetno ministrstvo je dobilo obvestilo, da se bodo izplačevali zaostanki iz leta 1921., 1922. in 1923.

— Desetletnica majske deklaracije. Prosvetni oddelek je odredil: Ob 11¹⁵ uri dne 30. maja t. l. naj učitelji v razredih, kjer bodo poučevali, opozore učence, da ob tem času poteka 10 let, ko je bila otvorjena seja bivšega avstrijskega parlamenta, v kateri so izvoljeni zastopniki Jugoslovenov podali majniško deklaracijo. Šolski mladini naj učitelji v kratkem predložijo, kako je ta deklaracija vzbudila mogočno gibanje za zjedinenje med našim narodom in pripravila pot našemu državnemu ujedinenju. Jugoslovenska Matica je izdala deklaracijo v obliki posebne diplome, ki naj bi si jo nabavila vsaka šola.

— Anketa glede uredbe v oblastnih in krajevnih šolskih odborih. Tov., posebno tov. sreske šolske referente vabimo, da podajo svoje kritično mnenje o uredbi šolskih odborov. Potrebno je, da se v tem oziru čuje mnenje čim širšega kroga k čemur naj vsakdo pripomore.

— Potovanje na Češko in Poljsko se ne more izvesti v mesecu juniju, kot se je želelo in to radi prezaposlenosti tovarišev na koncu šolskega leta. Potovanje je preloženo po sklepu izvršnega odbora UJU na mesec september.

— Knjige za vpisovanje odsotnosti učiteljstva. Na vsaki osnovni šoli, pri nadzorniku in na prosvetnih oddelkih mora biti po ministrski naredbi uvedena knjiga o odsotnosti s sledečimi rubrikami: 1. Zaporedna številka. 2. Ime in priimek. 3. Čas odsotnosti (od ... do ...). 4. Vzrok odsotnosti. 5. Po čigavem odobrenju. 6. Opombe. V to knjigo mora biti zabeležena vsaka odsotnost, ki je trajala več kot 12 ur. Na podlagi te knjige mora vsak šolski upravitelj (oziroma sreski šolski nadzornik in prosvetni oddelek) vpisati na prošnjah za bolovanje vse dotedanje prošilave dopuste.

— Nagovor ob priliki izročitve častne diplome tov. K. Barletu. Tov. P. Džadž je izjavil: Že stari Rimljani so poznali resnico, da se časi izpreminjajo in ljudje z njimi. Težko je človeku živeti pozitivno življenje vsled lastne nepopolnosti, posebno težko pa se mu je uživati v neprestani razvoj človeške družbe. To velja v prvi vrsti za naš učiteljski stan, ko je naša najlepša in najtežavnejša dolžnost vcepljati bodočemu rodu kali vedno se prerajajoče kulture. V borbi za uspeh zmaga predvsem močan značaj, ki postane vodnik in opora soljudem v nesi-